

Belçika'da Türkler ve Türkçe**Beytullah BEKAR¹****Öz**

Bugün 5 milyon civarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Türkiye dışında yaşamaktadır. Bunların 4 milyonu AB ülkelerinde, 300.000'i Kuzey Amerika'da, 200.000'i Orta Doğu'da ve 150.000'i de Avustralya'da ikamet etmektedirler. Türkçe dünyada 200 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. Türkçe kimi ülkelerde devlet dili, kimi yerlerde resmi dil ve kimilerinde ise azınlık veya göçmen dili konumundadır. Avrupa Birliği, Amerika, Avustralya ve Afrika ülkeleri Türkçenin göçmen dili olarak kullanıldığı ülkelerdir. Çeşitli nedenlerle yerli coğrafyalarını terk ederek başka ülkelere göç eden ve bulundukları siyasal coğrafyadaki resmi dilden veya çoğunluğun dilinden farklı bir dili konuşan toplulukların diline göçmen dili denilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Belçika endüstrisini hızla geliştirmeye başlamış, gelişen endüstri beraberinde iş gücü açığını ortaya çıkarmıştır. 16 Temmuz 1964 tarihinde Belçika ile Türkiye arasında imzalanan antlaşmayla Belçika da, Türkçenin bir göçmen dili olarak konuşulduğu ülkelerden biri olmuştur. 1961-1974 yılları arasında Belçika'ya giden Türk işçilerin sayısı 15.864 iken 2017 yılında Belçika'da yaşayan Türklerin sayısı 250 bine yaklaşmıştır. Belçika devleti tarafından Türklerin Belçika'da kalıcı olduklarının kabul edilmeye başlanmasıyla birlikte entegrasyon/asimilasyon politikaları uygulamaya konulmuştur. Türkçenin entegrasyon/asimilasyon önündeki en önemli engel olduğunu düşünen yetkililer çalışmalarını dil çerçevesinde yoğunlaştırmışlardır. Çünkü düşüncenin belirleyicisi dil, dilin belirleyicisi ise toplumdur. Dil, toplumun sürekliliğini ve kültürün bir sonraki nesle aktarımını sağlamada en temel unsurdur. Dil demek millet demektir. Ancak günümüzde Belçika'da Türk kimliği tehlike altındadır. Türkçe derslerine katılım her geçen sene azalmakta ve Türkçe konuşmakta zorlanan yeni kuşaklar yetişmektedir.

Anahtar kelimeler: Belçika, Türkçe, Türk nüfusu, yarım dillilik.

Turkish Language and Turkish People in Belgium**Abstract**

Nowadays about 5 million Turkish citizens live in foreign countries. 4 million of them live in Europe, 300 thousand live in North America, 200 thousand live in Middle East and 150 thousand live in Australia. Turkish language is being spoken by 200 million people over the world as native language. In some countries Turkish language is a state language, in some countries it's an official language and in some countries it's a minority or immigrant language. Turkish language is an immigrant language in European Union, Australia, America and Africa. Immigrant languages are languages which are spoken by immigrant communities, who migrate from their homeland to another country for various reasons and speak a different language from majority people language or the official language of political geography where they live. After World War II, Belgium started to develop its industrial power which caused shortage of labor. With the signing of the treaty between Belgium and Turkey by 16 July 1964, Belgium has become a country where Turkish language is spoken as an immigrant language. While the number of Turkish laborer who went to Belgium between 1961-1974 was 15.864,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beytullahbekar@gmail.com [Makale kayıt tarihi: 19.3.2018-kabul tarihi: 4.4.2018]; DOI: 10.29000/rumelide.417360

the number of Turkish people living in Belgium approached to 250 thousand in 2017. After accepting that Turkish citizens living in Belgium are permanent, Belgium government started to implement integration/assimilation policies. Since Belgium government believes that Turkish language is the most important obstacle of integration/assimilation of Turkish people, they focused on Turkish language. The importance of language is because of language is decisive of thought, and society is decisive of language. Language is the basic element of continuity of society and transfer of the culture to the next generation. Language means nation. However, the Turkish identity in Belgium is in risk nowadays. Participation in Turkish lessons is decreasing every next year and new generations that are struggling to speak Turkish increases.

Key words: Belgium, Turkish Language, Turkish population, semilingualism.

1. Belçika

Belçika, Batı Avrupa'nın kuzeyinde bulunan küçük bir kraliyettir. 31.519 km² toprak parçasına sahiptir. Komşu ülkeleri Almanya, Lüksemburg, Fransa ve Hollanda'dır. Felemenkenin resmî dil olduğu Flaman Bölgesi, Fransızcanın resmî dil olduğu Valon bölgesi ve her iki dilin de resmî dil olduğu Başkent Brüksel bölgesi olmak üzere üç özerk bölgeden oluşmaktadır. Ayrıca, Valon bölgesine bağlı olmakla birlikte çeşitli alanlarda özerk bir konuma sahip Almanca konuşan küçük bir topluluk bulunmaktadır. Ülkenin resmî dilleri Felemenkçe, Fransızca ve Almancadır. 2017 yılı verilerine göre Belçika'nın nüfusu 11.322.088'dir². Flaman bölgesinin nüfusu 6.516.011, Brüksel bölgesinin nüfusu 1.191.604 ve Valon bölgesinin nüfusu 3.614.473'tür³. 2017 verilerine göre Belçika'daki yabancıların nüfusu yaklaşık 1.350.000'dir⁴ ve bunların 250.000'i Türk'tür⁵.

1.1. Türk Belçika İlişkilerinin Geçmişi

1830 yılında Hollandalılara karşı Belçikalılar ayaklanmışlar, bunun neticesinde toplanan Londra Konferansı yeni Belçika Devleti'ni tanımış fakat Hollanda Kralı I. William Londra Konferansı'nın bu kararını ve dolayısıyla da Belçika'nın bağımsızlığını tanımamıştır. Ancak Hollanda'nın Belçika üzerine gönderdiği ordu başarı sağlayamayınca Belçika'nın bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır (Doğaner 1992: 394-395). II. Mahmud'un fermanı ile (H.1252/M.1837) Osmanlı Devleti yeni kurulan Belçika Krallığının bağımsızlığını tanımıştır⁶. Her iki ülke arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler 16 Temmuz 1964 tarihinde imzalanan antlaşmayla farklı bir boyut kazanmıştır. Her iki ülke arasında imzalanan antlaşma çerçevesinde Türkiye'den 1961-1974 yılları arasında İŞKUR (İş ve İşçi Bulma Kurumu) aracılığı ile Belçika'ya toplam 15.864 işçi gitmiştir⁸.

² http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.Wp_NpujFJPY (erişim tarihi: 27.02.2018)

³ http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.Wp_NpujFJPY (erişim tarihi: 27.02.2018)

⁴ http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.WpZb1kxuJPY (erişim tarihi: 27.02.2018)

⁵ Belçika'da yaşayan toplam Türk sayısı Belçika vatandaşı olanlar hakkındaki bilgilerin bilinmemesi üzerine tahmini rakamlardan oluşmaktadır. Bu sebeple değişik kaynaklarda farklı rakamlar bulunmaktadır. Biz burada Brüksel Büyükelçiliğinin internet sayfasında verilmiş olan rakamı esas aldık. Bakınız: <http://bruksel.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/338127> (erişim tarihi: 27.02.2018)

⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, HAT: 1215/47589 <https://www.devletarsivleri.gov.tr/icerik/3208/yeni-kurulan-belcika-devletinin-osmanli-devleti-tarafindan-taninmasi-hakkinda-sultan-ii-mahmudun-emri/> (erişim tarihi: 28.02.2018)

⁷ Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları (1973), Dışişleri Bakanlığı, s.17.

⁸ Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları (1973), Dışişleri Bakanlığı, s.101.

1.2. Belçika'ya İşçi Göçü

Belçika, 1950'li yıllarda maden ve metal sanayisinde duyulan iş gücüne ilave olarak 1960'lı yıllarda inşaat sektörü, hizmet sektörü ve diğer birçok sektörde de iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu dönemlerde İspanyollar, İtalyanlar, Portekizler, Faslar, Cezayirli, Tunuslular ve Türkler Belçika'ya işçi olarak göç etmişlerdir.

Türkiye'den Belçika'ya işçi göçü "Türkiye ile Belçika Arasında Türk İşçilerinin Belçika'da İstihdamına Dair Antlaşma" ile başlamıştır.

Tablo 1: 1961-1974 Yılları Arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu Tarafından Belçika'ya Gönderilen İşçilerin Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı⁹:

Yıl	Erkek	Kadın	Yıl	Erkek	Kadın
1963	5.605	-	1969	-	-
1964	6.651	-	1970	430	1
1965	1.661	-	1971	578	5
1966	-	-	1972	111	2
1967	-	-	1973	256	9
1968	-	-	1974	539	19

On bir yılda işçi olarak Belçika'ya gidenlerin sayısı toplam 15.864'tür. Gidiş amaçları biraz para biriktirip dönmek olan işçilerin zamanla kalifiye eleman haline gelmeleri ve Belçika'daki işçi açığının devam etmesi bu işçilerin oturum sürelerinin sürekli uzatılmasına neden olmuştur. Türk işçilerin uzun süreli Belçika'da kalmaları, aile birleşimini gündeme getirmiş ve 1970'li yıllardan itibaren aile birleşimleri gerçekleşmeye başlamıştır (Gelekçi ve Köse, 2011, s.60). Aile birleşimleri, Belçika'nın Türkler için ikinci vatan/birinci vatan olma yolundaki en önemli aşama olmuştur.

1.3. Belçika'da Türk Nüfusu¹⁰

İstatistik Dairesi'nin resmî verilerine göre Belçika'nın 2017 yılındaki toplam nüfusu 11.322.088'dir. Flaman bölgesinin nüfusu 6.516.011, Brüksel bölgesinin nüfusu 1.191.604 ve Valon bölgesinin nüfusu 3.614.473'tür. Bunların 9.994.312'si Belçika, 1.327.776'sı diğer ülkelerin vatandaşlarıdır¹¹. Diğer ülke vatandaşlarının dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir¹²:

⁹ Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları (1973), Dışişleri Bakanlığı, s.101.

¹⁰ Türk nüfusu: Türk vatandaşı, Belçika vatandaşı ve çifte vatandaşlar kastedilmektedir.

¹¹ http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.Wp_NpujFJPY (erişim tarihi: 28.02.2018)

¹² http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.Wp_NpujFJPY (erişim tarihi: 28.02.2018)

Tablo 2: Belçika’da Yaşayan Yabancıların (Belçika Vatandaşı Olmayanlar) Sayıları

Avrupa Kıtası	Sayı	Afrika Kıtası	Sayı
Almanya	39.501	Fas	82.568
Avusturya	2.814	Cezayir	9.961
Bulgaristan	33.152	Kamerun	11.842
Polonya	71.457	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	21.229
Hırvatistan	2.040	Gine	9.657
Danimarka	2.792	Diğer Afrika Ülkeleri	49.722
İspanya	63.043	Afrika Kıtası Toplam	184.997
Romanya	80.669	Asya Kıtası	Sayı
Fransa	164.410	<i>Türkiye</i>	<i>36.167</i>
İtalya	156.726	Suriye	19.397
Hollanda	153.736	Hindistan	11.733
Portekiz	45.816	Çin	12.155
Yunanistan	17.017	Afganistan	11.133
Diğer AB Ülkeleri	61.948	Diğer Asya Ülkeleri	58.081
Rusya	12.438	Asya Kıtası Toplam	148.666
Sırbistan, Karadağ, Kosova, Eski Yugoslavya	11.958	Kuzey ve Güney Amerika Kıtası	Sayı
Makedonya	4.436	Birleşik Devletler	11.252
Arnavutluk	5.167	Brezilya	8.456
Ukrayna	4.695	Diğer Amerika Kıtası Ülkeleri	16.933
Avrupa Kıtasındaki Diğer Ülkeler	7.868	Kuzey ve Güney Amerika Kıtası Toplam	36.641
Avrupa Kıtası Toplam	941.679	Diğerleri	15.793
Toplam Yabancı Nüfus: 1.327,776			

Tablodan da görüleceği üzere Belçika nüfusunun yaklaşık % 88’i Belçika, % 12’si diğer ülkelerin vatandaşlarından oluşmaktadır. Türklerin yabancılar içindeki oranı ise yaklaşık %3’tür (36.167). Belçika’da 250.000’e yakın Türkün yaşadığı kabul edilirse bunların yalnız % 15’inin Türk vatandaşı, diğerlerinin ise Belçika vatandaşı oldukları görülmektedir. 215.000 Türk kökenli Belçika vatandaşının hakkındaki bilgiler Türkiye ile paylaşılmamaktadır. Türkiye’nin bu verilere sahip olmaması Belçika’da yaşayan Türklerin haklarının korunma noktasında Türkiye için sağlıklı çalışmaların yapılamamasına

neden olmaktadır. Nitekim Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2014 Yılı Raporu'nda da Belçika'da yaşayan Türkler hakkındaki bilgiler yalnız Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Diğer Türkler hakkındaki bilgiler yoktur.

Belçika'da yaşayan Türklerin –özellikle de eğitim öğretim çağındakilerin- yaş gruplarına göre dağılımlarıyla ilgili veriler yalnızca Türk vatandaşı olanlardan ibarettir. Doğumla Belçika vatandaşlığı alan Türklerin toplam sayısı kaçtır¹³, bunların yaş gruplarına göre dağılımlar nasıldır, kaç eğitim öğretim çağındadır gibi veriler ülkemiz tarafından bilinmemektedir. Bunun bilinmemesi de yeni kuşaklara yönelik Türk kimliğinin ve Türkçenin korunmasına yönelik çalışmaların istenilen seviyede gerçekleşmemesine neden olmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Eğitim Personeli Rehberinde¹⁴ 2007 yılı verilerine göre Belçika'daki Türk vatandaşı sayısı 42.014'tür. Bunlardan öğrenci olanların sayısı (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) 12.779'dur.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının¹⁵ 2014 yılında yayımladığı bir çalışmada ise 2010 yılı verilerine göre Türk vatandaşlarının sayısı 39.551'dir. Yaş gruplarına göre dağılımları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 3: ÇSGB 2010 Yılı Verileri

	0-14	15-24	25-54	55-64	65 ve üstü	Toplam
Erkek	2.452	2.361	12.124	1.254	1.678	19.869
Kadın	2.281	3.480	9.490	1.882	2.549	19.682
Toplam	4.733	5.841	21.614	3.136	4.227	39.551

ÇSGB'nin verilerine göre Belçika'daki toplam Türk vatandaşı sayısı 39.551'dir. İlk gidenler I. kuşak olup (55 yaş ve üstü) sayıları 7.361'dir. Onların çocukları II. kuşak (25-54 yaş) olup sayıları 21.614'tür. II. kuşağın çocukları ise III. kuşak (0-24 yaş) olup sayıları ise 10.575'tir¹⁶.

ÇSGB'nin 2010 yılı verilerine göre Belçika'da yaşayan yabancıların toplam sayısı 932.161'dir. Bunların içinde Türk vatandaşlarının sayısı 39.551'dir. Türk vatandaşlarının 10.575'i ise okul çağındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Türk vatandaşlarının %25'i okul çağındaki çocuk ve gençlerdir.

2. Dil Kullanımı ve Türkçenin Öğretimi

Doğan Aksan, ana dilini ve önemini “Ana dili (Muttersprache, mother language) anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Ana dili bir toplumun geçmişten geleceğe bütün değerlerini

¹³ Türk vatandaşlığından Belçika vatandaşlığına geçenlerin verileri belli iken Belçika vatandaşı olanlarının çocukları ile ilgili veriler bilinmemektedir.

¹⁴ http://digm.meb.gov.tr/yurtdisi/gorev/rehber/Rehber_II_belcika. (erişim tarihi: 01.03.2018)

¹⁵ Makalenin devamında ÇSGB kısaltması kullanılacaktır.

¹⁶ Türk vatandaşlarının kuşaklara göre ayrımı 1960'lı yıllarda ilk gidenler 20-25 yaş oldukları tahmin edilirse en genç olanları bugün 55 yaş ve üstü olmalıdır. İkinci kuşak ise Türkiye doğumlu olup küçük yaşta Belçika'ya gidenlerden veya Belçika'da aile birleşimlerinden sonra dünyaya gelenlerden oluşmaktadır. Bu iki grup ise tahmini olarak 25-54 yaş aralığında olmalıdır. Üçüncü kuşak ise ikinci kuşağın çocukları olup tahmini 0-24 yaş aralığındakilerdir.

içinde barındırır. Ana dili bir nevi o milletin kimliğidir. Millet olma bilinci ancak ana dilinin en iyi şekilde muhafazasıyla gerçekleşebilir. Biz, dünyayı ana dilimizin penceresinden görür, ana dilimizin kavramlarıyla evreni biçimlendiririz.” şeklinde tanımlamaktadır (Aksan, 2007, s. 81). Korkmaz ise dil-millet ilişkisini “Diller toplumların yaşama düzenlerine uygun birer konuşma ve anlaşma düzenine sahiptirler. Bir toplumun dil davranışı, o toplumdaki yaşama düzeninin bir parçası ve bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla da dilin yapısı, yaşama düzeninin yapısına paralel olarak yol almaktadır. Milletlerin gelişmesine, karakterlerinin belirlenmesine paralel olarak, bunlardan dil de etkilenir. Her dil kendi milletinin özelliklerine ayak uydurarak belli bir karakter kazanır (Korkmaz, 2007, s.652) der. Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere milleti millet yapan, millet yaptıktan sonra millet olarak kalmalarını sağlayan, kültürü ve değerleri gelecek kuşaklara aktaran ana dilidir. Belçika’daki Türk kimliğinin varlığı ve devamı Türkçenin varlığı ile mümkündür. Belçika’daki Türk kimliğinin asimilasyonu Türkler tarafından Türkçenin sahiplenilmesiyle ters orantılıdır. Türkçeye sahip çıkıldığı ölçüde asimile olma tehlikesi azalacak, Türkçeye ne kadar az sahip çıkılırsa asimile olma tehlikesi artacaktır.

2.1. Belçika’daki Türklerin Dil Kullanımları

Günümüzde Belçika’da yaşayan üç kuşağın da dil kullanımları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Birinci kuşak Belçika’ya işçi olarak gittiğinde ülkenin (gittikleri bölgenin) dilini bilmemenin ve kültüre yabancı olmanın getirmiş olduğu problemleri en çok yaşayan kuşak olmuştur¹⁷.

İkinci kuşak ise aile içinde Türkçe konuşmuş ve Türk kültürüyle yetişmiş, okullarda ve çevrede ise Fransızca/Felemenkçe öğrenmeye ve yabancı kültürle tanışmaya başlamıştır. Zamanla yabancı kültür ve bölgenin dili baskın hale gelmeye başlamış ve ikinci kuşağın bir ikilem içine girmesine neden olmuştur.

Üçüncü kuşakta ise durumun dersine dönmeye başladığı görülmektedir. Birinci ve ikinci kuşak üçüncü kuşakla birlikte kendilerinin Belçika’da kalıcı olduklarını kabullenmeye başlamışlardır. Bununla birlikte veliler çocuklarının bulundukları bölgenin dilini iyi derecede öğrenmelerini ve kültürel açıdan da uyum sağlamalarını hedeflemişlerdir. Fakat bunu yaparken Türkçeyi ve Türk kültürünü ikinci plana bırakmışlardır. Bunun neticesinde kendilerini Türk olarak adlandıran fakat Türkçe konuşmakta zorlanan, birinci/baskın dilleri Fransızca/Felemenkçe olan yeni bir kuşak meydana gelmiştir.

Belçika’da yaşayan Türklerin dil kullanımlarıyla ilgili farklı çalışmalar bulunmaktadır. Gelekçi (2010), Şen (2011) ve F. Göktuna Yaylacı (2012) bunlardan birkaçıdır. Bu araştırmacıların Belçika’da yaşayan Türklerin dil kullanımlarıyla ilgili yapmış oldukları çalışmalar Türkçenin kullanımında kuşaklar arasındaki farklılığı açık bir şekilde göstermektedir.

F. Göktuna Yaylacı’nın (2012) “Belçika’daki Türklerin Dil Kullanımları” adlı çalışmasında Belçika’da yaşayan birinci ve ikinci kuşak Türklerin dil kullanımlarıyla ilgili veriler aşağıdaki tablodaki gibidir¹⁸:

¹⁷ Benzer durum 1960’lı yıllarda Almanya’ya işçi olarak giden I. kuşakta da yaşanmıştır. Bu yıllarda Almanya Türkiye ile yapmış olduğu işçi göçü antlaşmasını başka ülkelerle de yapmış ve bu ülkelerin bazıları Almanya’ya işçi giden vatandaşlarına önce Almanca kursu vermişlerdir. Konu hakkında bakınız: Beytullah Bekar (2018). Almanya Türkçesi, Almanya’da Yaşayan Birinci, İkinci ve Üçüncü Kuşak Türklerin Dil Kullanımları. Konya: Kömen.

¹⁸ Birinci kuşaktan 215, ikinci kuşaktan 194 ve üçüncü kuşaktan 15 kişiye yönelik yapılmıştır. Üçüncü kuşaktan sayının az olması nedeniyle veriler alınmamıştır.

Tablo 4: F. Göktuna Yaylacı'nın Çalışmasındaki Veriler:

	Türkçe	Felemenkçe/Fransızca	Türkçe+ Felemenkçe/Fransızca	Toplam
I.Kuşak	202 (% 94)	3 (% 1,4)	10 (% 4,7)	215
II.Kuşak	145 (% 74,7)	16 (% 8,2)	33 (% 17)	194

Anket çalışmasına katılan birinci kuşak bireylerin % 94'ü aile içinde Türkçe konuştuklarını, % 4,7'si Türkçe ile Felemenkçe/Fransızca¹⁹ konuştuklarını, %3'ü de Felemenkçe/Fransızca konuştuklarını belirtmişlerdir.

İkinci kuşak bireylerin % 74,7'si Türkçe konuştuklarını, % 17'si Türkçe ile Felemenkçe/Fransızca²⁰ konuştuklarını, % 8,2'si de Felemenkçe/Fransızca konuştuklarını belirtmişlerdir.

Birinci kuşaktan ikinci kuşağa doğru gidildikçe Türkçenin kullanımında yaklaşık % 20'lik bir azalma, Türkçe ile Felemenkçe/Fransızcanın kullanımında yaklaşık % 4'lük, yalnızca Felemenkçe/Fransızca kullanımında ise yaklaşık sekiz kat bir artış görülmektedir.

Geleceği, 15-29 yaş arası 215 kişiye aile içinde dil kullanımlarını sormuş ve 112 kişi (% 52,1) Türkçe, 88 kişi (% 39,4) Türkçe ve Fransızca/Felemenkçe, 16 kişi (% 7,4) Fransızca/ Felemenkçe konuştuklarını söylemişlerdir.

Şen, 11-15 yaş arası 198 kişiye aile içinde dil kullanımlarını sormuş ve 24 kişi (% 12) Türkçe, 111 kişi (% 56) Türkçe ve Felemenkçe, 63 kişi (% 32) de Türkçe ve Fransızca konuştuklarını söylemişlerdir.

Her üç araştırmacının çalışmalarına bir bütün olarak bakıldığında Türkçenin kullanımı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gidildikçe azalmış, Türkçe ile Fransızca/Felemenkçenin karışımı bir dil kullanımı artmıştır. Yabancılar tarafından iki dillilik olarak adlandırılan bu husus aslında iki dillilik olmayıp yarım dilliliktir²¹. Kielhöfer-Jonekeit (1998, s. 91), her iki dilin iyi derecede bilinmesi iki dilliliktir. Bunun dışındaki durumların semilingualism (yarı-dillilik) olarak adlandırılması doğru olacaktır, der. Skutnabb-Kanges ve Taukoma (Aktr. Neriman Hasan) yarım dilliliği, ev dilini geliştirme ortamı bulunamaması ve ikinci dilin de zorla öğrenilmesi sebebiyle her iki dilde gerekli yeterlilik seviyesinin kazanılamaması olarak tanımlamaktadır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere Belçika'da yetişen yeni kuşaklar ana dilleri Türkçeyi öğrenmede ve geliştirmede yeterlilik seviyesine ulaşmadan ikinci bir dil öğrenimine maruz kaldıklarından dolayı yarım dilli olarak tanımlanmaları gerekmektedir.

¹⁹ Türkçe + Felemenkçe/Fransızca dil kullanımı, iki dilin de karıştırılarak kullanılması şeklinde gerçekleşmektedir. Birinci ve ikinci kuşakta iki dilin de karıştırılarak kullanılması üçüncü kuşağın Türkçelerinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır.

²⁰ Türkçe + Felemenkçe/Fransızca dil kullanımı, iki dilin de karıştırılarak kullanılması şeklinde gerçekleşmektedir. Birinci ve ikinci kuşakta iki dilin de karıştırılarak kullanılması üçüncü kuşağın Türkçelerinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır.

²¹ İngilizcesi semilingualism olup Türkçeye yarı dillilik, yarım dillilik ve sınırlı dillilik olarak aktarılmaktadır.

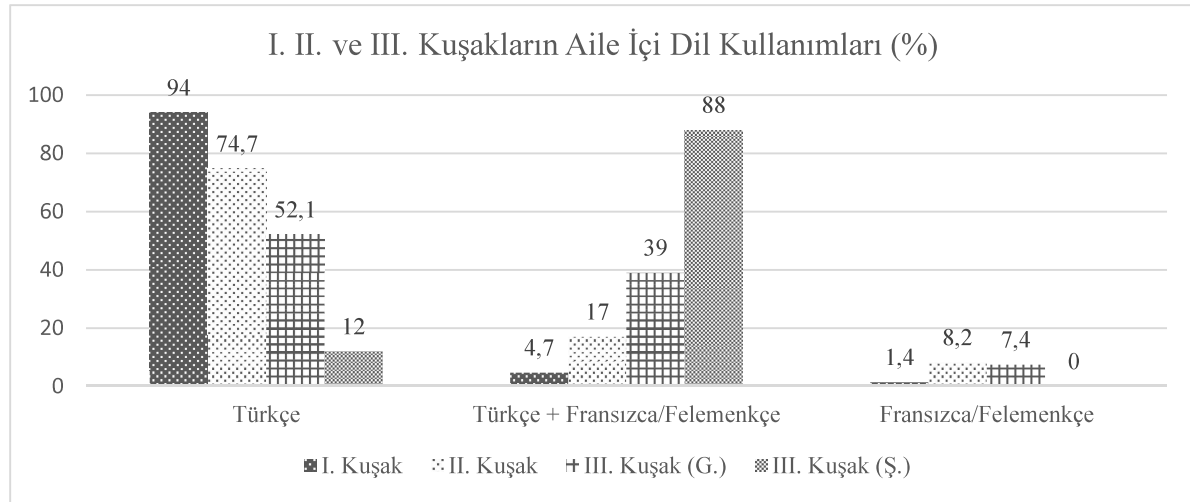
Tablo 5: F. Göktuna Yaylacı, Gelekçi ve Şen'in Araştırma Sonuçları

Araştırmacı	Toplam kişi sayısı	Aile içinde Türkçe konuşanların sayısı	Aile içinde Türkçe ve II ²² . dili konuşanların sayısı (yarım dillilik)	Aile içinde yalnızca II. dili konuşanların sayısı
F. Göktuna Yaylacı I. Kuşak	215	202 (% 94)	10 (% 4,7)	3 (% 1,4)
F. Göktuna Yaylacı II. Kuşak	194	145 (% 74,7)	33 (% 17)	16 (% 8,2)
Gelekçi III. Kuşak	215	112 (% 52,1)	88 (% 39,4)	16 (% 7,4)
Şen III. Kuşak	198	24 (% 12)	174 (% 88)	-

Türkçe kullanımı: I. kuşaktan bireylerin % 94'ü, II. kuşaktan bireylerin %74,7'si ve III. kuşaktan bireylerin % 52,1'i (Gelekçi) veya %12'si (Şen) Türkçe konuşmaktalar.

Türkçe + Fransızca/Felemenkçe kullanımı: I. kuşaktan bireylerin % 4,7'si, II. kuşaktan bireylerin % 17'si ve III. kuşak bireylerin % 39'u (Gelekçi) veya %88'i²³ (Şen) Türkçe ve Fransızca/Felemenkçe konuşmaktalar.

Grafik 1: F. Göktuna Yaylacı, Gelekçi ve Şen'in Araştırma Sonuçlarının Grafikselleştirilmesi

Aile içinde Türkçenin kullanımı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru % 94'ten % 52'ye (Gelekçi) veya % 12'ye (Şen) azalmış, yarım dillilik ise birinci kuşakta % 4,7 iken üçüncü kuşakta % 39'a (Gelekçi) veya % 88'e (Şen) çıkmıştır.

Belçika'daki Türklerin dil kullanımında elli yıllık süreçte tek dillilikten (Türkçe) yarım dilliliğe doğru bir geçiş gerçekleşmiştir. Bundan sonraki aşamada (üçüncü kuşağın anne baba olmaya başlamalarıyla

²² II. dil: Bireyin bulunduğu bölgeye göre Felemenkçe, Fransızca ve Almancadan biridir.

²³ Şenin yapmış olduğu anket çalışmasında yalnızca Felemenkçe / Fransızca seçeneği olmadığı için Türkçe ve Felemenkçe / Fransızca konuşuyorum diyenler bu kadar yüksek çıkmıştır. Felemenkçe / Fransızca seçeneği olması durumunda bu oranın biraz daha düşük çıkma ihtimali vardır.

birlikte) dil kullanımında tek dilliliğe doğru bir gidişin gerçekleşeceği görülmektedir. Fakat burada tek dillilik Türkçe değil Fransızca / Felemenkçe olacaktır.

2.2. Türkçenin Öğretimi

Belçika'da yaşayan üçüncü kuşak Türklerin Türkçe öğrenebilmeleri ve Türkçelerini geliştirebilmeleri için okuldaki Türkçe dersleri ve aile içi dil kullanımı çok önemlidir. Bunlara ilave olarak Türkçe yayın yapan televizyon kanallarını izlemek, yaz tatillerini Türkiye'de geçirmek de kuşkusuz Türkçelerini geliştirebilmeleri için önemlidir. Fakat biz burada üçüncü kuşağın aile içinde ve okullarda Türkçe derslerinde Türkçe öğrenimlerini ele alıp bunların Türkçe öğrenmeleri ve Türkçelerini geliştirebilmeleri açısından katkılarını inceleyeceğiz.

2.2.1. Aile İçinde Türkçenin Öğretimi

I., II. ve III. kuşakların dil kullanımı başlığı altında vermiş olduğumuz bilgiler, aile içinde dil kullanımının Türkçenin aleyhine geliştiğini göstermektedir. Birinci kuşakta Türkçe kullanımı % 94 iken üçüncü kuşakta % 52'ye gerilemiş, yarım dillilik birinci kuşakta % 4,7 iken üçüncü kuşakta % 39'a kadar çıkmıştır.

Aile büyüklerinin Türkçe kullanımına dikkat etmeleri ve bu hususta ısrarcı olmaları gerekmektedir. Onların kendilerini Belçika'da kalıcı olarak görmeleri Türkçenin ikinci plana itilmesini gerektirmemektedir. Bunun tam aksine Türkçe burada daha da önem kazanmaktadır. Kimliklerini ve kültürlerini koruyabilmelerinde Türkçe en önemli etkenlerden biridir. Bu husus kendilerine her ortamda anlatılmalıdır. Aksan'ın da belirttiği üzere ana dilimizin içinde barındırdığı kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarımı ancak bu yolla gerçekleşir.

2.2.2. Okullarda Türkçenin Öğretimi²⁴

Belçika'da Türkçe dersleri, Türkçe ve Türk Kültürü²⁵ dersi adı altında verilmekte olup Türk çocuklarının Türk dilini ve kültürünü tanımaları, benimsemeleri, geliştirmeleri, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda millî duygularını pekiştirmeleri ve yaşadıkları ülkeye uyum sağlayarak etkili toplumsal ilişkiler içine girmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2009, s.2).

Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının gittikleri okullarda Türkçe derslerinin verilebilmesi Türkiye ve Belçika' arasında yapılan antlaşmalar çerçevesinde yürütülmektedir. Türkiye ile Belçika arasında eğitim işbirliği 29 Aralık 1958'de imzalanan Kültür Antlaşması ile başlamıştır (Gelekçi ve Köse, 2011: 138-139). Belçika'nın federal sisteme geçmesi ile birlikte Belçika Fransız Toplumu Eğitim Bakanlığı ile 1991 yılında imzalanan üçer yıllık Bilim ve Kültür Değişim Programları yürütülmektedir. Bununla birlikte T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve Belçika Fransız Toplumu Eğitim Bakanlığı arasında 2001-2005 yıllarını kapsayan "Anadil ve Kültür Dersi ile Öz Kültürünü Tanıma Dersi Öğretim Programının Düzenlenmesi Ortaklık Antlaşması" (Organisation des cours d'acquisition de la langue et de la culture d'origine et des cours d'ouverture a la culture d'origine - LCO) imzalanmıştır.

²⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ülker Şen (2011). Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçeye Yönelik Tutumları ve Yazma Becerileri, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Ankara (Yayımlanmamış Doktora Tezi); Cahit Gelekçi ev Ali Köse (2011). Misafir işçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler. Ankara: Phoenix; Cahit Gelekçi (2010). Belçika'da Yaşayan Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım Sürecinde Ana Dillerini Öğrenme ve Kullanma Durumları. Türkbilgi 2010/19: 117-136.

²⁵ Bundan sonraki bölümlerde Türkçe dersi olarak verilecektir.

Valon ve Flaman bölgesinde Türkçe dersleri yeterli sayıda öğrenci ve velinin talep etmesi ile açılmaktadır. Valon bölgesinde LCO antlaşması kapsamında ana dil ve kültür dersi 14 okulda üç saat olarak işlenmektedir. Bu dersin bir saati sınıftaki bütün öğrencilere yönelik Türk ve Belçikalı öğretmen tarafından birlikte kültür tanıtmak amacıyla diğer iki saati ise Türkçe öğretimi amacıyla ders dışı saatlerde yapılmaktadır. Flaman bölgesinde ise işleyiş biraz farklıdır. Türkiye ile bu bölge arasında eğitim-kültür antlaşması olmaması sebebiyle Türkçe derslerinin verilip verilmemesi tamamen okul yönetimlerinin inisiyatifindedir. Bunun için yeterli sayıda öğrenci ve velinin talep etmesi ve (en az 10-15 talep olmalı) okul yönetiminin de izin vermesi gerekir. Türkçe dersleri gün içerisindeki eğitim-öğretim programının bitiminde seçmeli ders olarak işlenmekte ve derslerden alınan notlar karneye etki etmemektedir. Bu etkenler öğrencilerin derslere olan motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Ekmekçi (2012, s.49) tarafından Belçika’da Türkçe Öğretimi ve Karşılaşılan Temel Sorunlar başlıklı yüksek lisans çalışmasında öğrencilerin Türkçe ve Türk Kültürü dersine ilgisiz kaldıklarını ve motivasyon düzeylerinin çok düşük olduğu belirtilir.

2.2.2.1. Türkçe Derslerine Katılım

Belçika’da yaşayan Türklerin sayılarıyla ilgili bilgilerimiz Türk vatandaşlarıyla ilgili bilgilerle sınırlı olması sebebiyle eğitim öğretim çağındaki tüm Türklerin Türkçe derslerine katılımlarıyla ilgili bir oran verebilmek güçtür. Yaklaşık 215.000 Belçika vatandaşı Türk’ün kaç okul çağındadır, bunların kaç Türkçe dersi almaktadır, bilinmemektedir.

Altay A. Manço (2002), “Göçmen Türklerin Belçika Eğitim Sisteminde Yeri” adlı çalışmasında Belçika’nın Flaman, Valon ve Brüksel bölgelerinde 3-24 yaş arası Türk nüfusunun yaklaşık 54.000 olduğunu, bunların da 35.000’inin okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde olduklarını belirtmektedir²⁶.

Millî Eğitim Bakanlığının 2007 yılı verilerine göre Belçika’daki Türk vatandaşı öğrenci sayısı (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) 12.779’dur.

ÇSGB (2014, s.116)’nin 2010 yılı verilerine göre ise 0-24 yaş arası toplam Türk nüfusu 10.575’tir. 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde Belçika genelinde -dernekler de dâhil- Türkçe derslerine katılan öğrencilerin sayısı ise 4.859’dur.

En güncel veriler ÇSGB’ye ait olup bu veriler ışığında Türkçe derslerine katılım yaklaşık % 50’dir. Fakat Belçika vatandaşı olan Türk kökenli öğrencilerin sayılarının kaç olduğu ve bunlardan kaçının Türkçe derslerine katıldığı bilinmemektedir. Eğitim öğretim çağındaki Türk vatandaşlarının içinde Türkçe derslerine katılım yaklaşık % 50 iken eğitim öğretim çağındaki Belçika vatandaşı Türklerin sayılarının da hesaba katılmasıyla bu oranın % 20 ~ % 15’lere kadar düşeceği düşüncesindeyiz.

Sonuç

Belçika’da yaklaşık 250.000 Türk yaşamaktadır. 250.000 Türk’ten 36.167 Türk vatandaşı hakkındaki veriler elimizde olup Belçika vatandaşı olan Türklerle ilgili veriler ne yazık ki bilinmemektedir. Türk vatandaşı olanların toplam Türk nüfusunun içindeki oranı yaklaşık % 15’tir. Geri kalan % 85’i

²⁶ Valonya ve Brüksel’de 3.000 çocuk anaokullarına, 8.000 öğrenci ilkokullara, 7.000 genç ortaokul ve liselere, 400 kadar genç de yükseköğrenime devam etmektedirler. Flaman bölgesinde ise 4.000 çocuk anaokullarına, 8.000 öğrenci ilkokullara, 5.000 genç ortaokul ve liselere ve 200 kadar genç de yükseköğrenime devam etmektedirler.

hakkındaki bilgiler (ne iş yaparlar, kaç çocukları vardır, çocuklarının eğitim durumları nedir, kaç Türkçe dersi almaktadır vb.) elimizde yoktur.

I., II. ve III. kuşak bireylerin dil kullanımları birbirinden farklılık göstermeye başlamıştır. I. kuşakta baskın dil Türkçe iken II. kuşakta Türkçenin içine Fransızca/Felemenkçe unsurların girmeye başladığı görülmektedir. III. kuşakta ise yaygın bir şekilde Türkçe ile Fransızca/Felemenkçenin karışımı bir dil kullanımı (yarım dillilik) görülmektedir. Tahminimizce bundan sonraki süreçte tek dilliliğe doğru Türkçenin aleyhinde bir gelişme yaşanacaktır. Önlem alınmaz ise III. kuşakta görülen Türkçe ile Fransızca/Felemenkçenin karışımı yarım dillilik sonraki birkaç nesilde Fransızca/Felemenkçenin baskın dil olduğu ve içinde bazı Türkçe unsurların görüldüğü bir dil kullanımına yerini bırakacaktır. Daha sonraki kuşaklarda ise tekrar tek dillilik (Fransızca/Felemenkçenin) görülecektir. Belçika'da yaşayan Türklerin bulundukları bölgenin dilini çok iyi derecede öğrenmeleri için gerekli çalışmalar T.C. makamları tarafından Türkçe ihmal edilmeden ve Türkçe öğrenimi desteklenerek yapılmalıdır. Avrupa'da yaşayan Türkler için bulundukları ülkelerin dillerini öğrenmek uyum ve gelecek açısından önemlidir. Fakat bunun için gerekli çalışmalarda Türk mercilerin müdahil olmaması Türkçenin ihmal edilmesine sebep olmaktadır. Orada yaşayan Türklerin –özellikle de genç kuşakların- hem bulundukları ülkenin dillerini öğrenebilecekleri hem de aile içinde başlayan ana dili edinimini devam ettirebilecekleri çalışmaların içinde Türk mercileri de olmalıdır.

Tablo 6: Belçika'daki Türklerin dil kullanımlarının gelişim aşamaları ve gelecekteki durumu

Aşama	Durum	Kuşak
1	Türkçenin birinci/baskın dil olarak kullanılması	Genellikle I. kuşak az da olsa II. kuşak
2	Türkçenin içine ikinci dilin unsurlarının girmeye başlaması	Nadiren I. kuşak ve genellikle II. kuşak
3	Türkçe ile ikinci dilin unsurlarının birbirine yakın oranda kullanılması	Genellikle III. kuşak ve nadiren II. kuşak
4	İkinci dilin baskın dil olmaya başlaması ve Türkçe unsurların ikinci dil içinde azalmaya başlaması	Nadiren III. kuşak ve genellikle IV. kuşak
5	Bölgenin dilinin baskın/birinci dil olması.	Genellikler V kuşak ve nadiren IV. kuşak

Kaynakça

- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bekar, B. (2018). *Almanya Türkçesi, Almanya'da Yaşayan Birinci, İkinci ve Üçüncü Kuşak Türklerin Dil Kullanımları*. Konya: Kömen.
- ÇSGB (2014). *2014 Yılı Raporu Yurtdışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler*. Ankara.
- Dışişleri Bakanlığı (1973); *Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı.

- Doğaner, S. (1992). Belçika. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.5. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Ekmekçi V. (2012). Belçika’da Türkçe Öğretimi ve Karşılaşılan Temel Sorunlar. Erciyes Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. Kayseri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Gelekçi, C. (2010). Belçika’da Yaşayan Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım Sürecinde Ana Dillerini Öğrenme ve Kullanma Durumları. *Türkbilig* 2010/19.
- Gelekçi, C. ve Köse, A. (2011). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika’daki Türkler*. Ankara: Phoenix.
- Göktuna Yaylacı, F. (2012). Belçika’daki Türklerin Dil Kullanımları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5/2.
- Hasan, N. (2011). *Romanya Türk Toplulukları Örneğinde İki Dillilik*, Editura Üniversitara, Bucureşti. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- http://digm.meb.gov.tr/yurtdisi_gorev_rehber/Rehber__II__belcika. (Milli Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Eğitim Personeli Rehberi.), 10.03.2018, 16.00.
- http://statistics.brussels/themes/population?set_language=en#.Wp_NpujFJPY, 04.03.2018, 17.00.
- Kielhöfer, B. ve Jonekeit, S. (1998). *Zweisprachige Kindererziehung*. 10. Auflage. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Manço, A. A. (2002). Göçmen Türklerin Belçika Eğitim Sisteminde Yeri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* Mayıs C.26, No.1.
- MEB (2009). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Sami, Ş. (1298). *Kamusu'l-A'lâm*. C. 2. İstanbul.
- Şen, Ü. (2011). *Belçika’da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçeye Yönelik Tutumları ve Yazma Becerileri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Ankara (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Korkmaz, Z. (2007). Cumhuriyet Döneminde Bir Kültür Dili Olarak Türkçe. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*. Ankara: TDK ..